

Kaip vaikams ir paaugliams padėti pamilti knygas: ekspertai dalijasi patarimais

Kaip šiuolaikiniame ekranų pasaulyje užauginti knygas mėgstantį vaiką? Šis klausimas rūpi ne tik tėvams ir mokytojams, bet ir kultūros bendruomenei. „Metų knygos rinkimų 2025“ Vaikų ir paauglių knygų kategorijos komisija pabrėžia: meilė knygoms gimsta ne per prievartą, o per bendrą patirtį, estetiką, atpažinimą ir galimybę rinktis.

Skaitymas prasideda nuo bendrystės

Vaikų meilė knygoms dažnai užsimezga ne per tekstą, o bendrą skaitymo patirtį. Čia ypatingas vaidmuo tenka paveikslėlių knygoms. Pasak komisijos narės, dailėtyrininkės dr. Jolitos Liškevičienės, jos įtraukia vaikus pasitelkdamos dvi kalbas – vaizdinę ir tekstinę. Tokias knygas kartu su mažaisiais skaito ir suaugusieji ir tampa lygiaverčiais šio proceso dalyviais.

Autoriams ir iliustruotojams šis dvigubas adresatas tampa iššūkiu, skatinančiu kurti literatūrinę patirtį, kuri augintų ne tik vaiko, bet ir suaugusio santykį su knyga. Skaitymas čia tampa atviru dialogu, o ne vienpusiu „mokymu“.

Estetika – svarbi skaitymo dalis

Komisija vieningai pabrėžia iliustracijų svarbą. Vaikų literatūroje jos nėra tik graži dekoracija. Tai – savarankiška kalba, formuojanti vaiko estetinį suvokimą. Šiuolaikiniame kontekste vis dažniau susiduriama su dirbtinio intelekto generuotais vaizdais, tačiau ekspertės ragina į juos žvelgti kritiškai.

Skaitydamas knygą vaikas kartu sudeda daug svarbių dalykų: vizualinę kalbą, estetiką, pasakojimą. Ilgai kurtos, apgalvotos iliustracijos lavina vaiko vaizduotę ir skonį, o ne tik greitai pateikia norimą vaizdinį rezultatą.

Pasak komisijos narės dr. J. Liškevičienės, vaikų estetinių ugdymą galima palyginti su mityba: „Tėvai juk nesako vaikui, kad reikia maitintis tik saldainiais. Lygiai taip pat neturėtume apsiriboti vienu literatūriniu stiliumi ar knygų rūšimi.“

Įvairovė - didžiausia lietuviškos vaikų literatūros stiprybė

Nors Lietuva negali pasigirti milžiniška leidybos apimtimi, Vaikų ir paauglių knygų komisijos pirmininkė, rašytoja Eglė Baliutavičiūtė, pabrėžia šalies literatūros įvairovę: nuo paprastos iki itin turtingos kalbos, nuo realizmo iki šiuolaikinės fantastikos. „Literatūros pasirinkimas – labai platus. Tai reiškia, kad kiekvienas vaikas gali rasti knygą, kurioje atpažintų save“, – teigia ekspertė.

Šią mintį papildė ir literatūrologė, LRT radijo laidos „Vakaro pasaka“ redaktorė Vakarė Leonavičienė, pastebinti džiuginančias tendencijas edukacinių ir pažintinių knygų srityje: „Kai institucijos investuoja ne tik į turinį, bet ir į žanrą bei estetinį pateikimą, gimsta knygos, kurios vaikui tampa ne pamoka, o atradimu.“

Skaitymo duobė ir paauglių literatūros iššūkiai

Vis dėlto didžiausias iššūkis – paauglystė. „Penktos klasės skaitymo duobė“ – keistas reiškinys, kurį pastebi ekspertės.

„Kalbant apie vyresnių vaikų, paauglių skaitymą, svarbu iškelti „skaitymo duobės“ problemą. Pastebima, kad vaikams penktoje klasėje prasideda skaitymo duobė, jie vis mažiau nori skaityti. Ši problema susijusi su daugybe gyvenimiškų iššūkių, o mokyklinė programa darosi vis labiau orientuota į vaiko, kaip filologo, ugdymą. Ir ne visą laiką skaitydamas privalomą literatūrą vaikas atranda kažką įdomaus apie save ir gyvenimą. Ypač paaugliams tapatinimasis su knyga, savęs atradimas joje yra be galo svarbi tokios medijos vartojimo dalis“, – pabrėžia komisijos narė E. Baliutavičiūtė.

Ši problema gilėja ir dėl lietuviškos paauglių literatūros stokos. Autoriai ne visada ryžtasi rašyti paaugliams, nes tai – sudėtinga auditorija, reikalaujanti autentiško balso ir unikalaus kalbos pojūčio. „Rašyti keturiolikmečio balsu pirmuoju asmeniu

tikrai sudėtinga“, – tikina komisijos pirmininkė.

Laisvė rinktis ir pozityvus suaugusiųjų pavyzdys

Paklaustos, kaip tėvams praktiškai padėti vaikui pamėgti skaitymą, komisijos narės sutaria dėl dviejų svarbiausių dalykų: laisvės rinktis ir pozityvaus asmeninio pavyzdžio.

Net jei atžalos pasirinkimai kartais kelia abejonių, svarbu suteikti vaikui galimybę tyrinėti ir knygą išsirinkti pačiam. Ekspertės tiki, kad skaitymo džiaugsmas prasideda nuo savarankiškumo, bet ne mažiau svarbu ir tai, ką vaikas mato namuose. „Tu negali liepti vaikui skaityti, jeigu pats tuo metu sėdi „TikTok“, – teigia Kauno Vinco Kudirkos viešosios bibliotekos bibliotekininkė, edukatorė, ankstyvojo skaitymo skatinimo entuziastė, tinklaraščio „Pelėdos skaitiniai“ autorė Viktorija Dumčiūtė. Ekspertė pabrėžia, kad skaitymas pirmiausia perduodamas ne žodžiais, o elgesiu.

„Manau, kad vaikams ir paaugliams svarbu, jog tėvai būtų perskaitę jų knygas ir apie jas šeimoje būtų galima kalbėtis. Jiems reikia atgalinio ryšio, patikinimo, kad tėvai nuoširdžiai domisi tuo, ką jie skaito, nes tik tada atsiranda erdvė dialogui ir pasitikėjimui. Tėvai, perskaitę vaikui įdomias knygas, gali prasmingai paskatinti skaitymą, kartu užpildydami ir savo pačių spragas“, – tikina vertėja, Tarptautinės vaikų ir jaunimo literatūros asociacijos (IBBY) Lietuvos skyriaus pirmininkė Viltarė Mickevičienė.

Įsitraukimas į vaiko interesus leidžia mažais žingsniais siūlyti naujus skaitinius – ne primetant, o dalijantis asmeniniais atradimais. Nors paauglystėje dažnai kyla pasipriešinimas viskam, ką siūlo tėvai, ši bendra skaitymo patirtis ilgainiui stiprina šeimos ryšį ir atveria kelią rekomendacijoms, kurias vaikai priims ne kaip spaudimą, o kaip bendrystės ženklą.

Kaip išsirinkti vertingas knygas vaikams ar paaugliams?

Kaip ir kasmet, šiemet trys nacionalinės akcijos Metų knygos rinkimai ekspertų komisijos atrinko ilguosius vertingiausius 2025 m. knygų sąrašus keturiuose kategorijose: vaikų, negrožinės literatūros, prozos ir poezijos. Susipažinti su komisijos atrinktomis lietuviškomis knygomis vaikams ir ne tik galima [ČIA](#).

Šiais metais paauglių kategorijos ilgojo sąrašo komisija nesudarė, bet vasario 26

d. Vilniaus knygų mugėje bus paskelbti ir šios kategorijos nominantai balsavimui. Svarbiausią galutinį sprendimą aktyviai balsuodami internetu iki balandžio 23 dienos priims skaitytojai, rinkdami savo Metų knygas portale [LRT.lt](https://www.lrt.lt). Nugalėtojai bus skelbiami iškilmingoje apdovanojimų ceremonijoje gegužės 7 d.

Aktyvus skaitytojų įsitraukimas į ilgiausią istoriją turinčią kultūrinę akciją – Metų knygos rinkimus, Vaikų ir paauglių literatūros komisijos akimis, svarbus pilietinis procesas. Skaitytojo balsas atskleidžia, kokios knygos iš tiesų gyvena žmonių rankose, bibliotekose, pokalbiuose.

Pasak dailėtyrininkės dr. J. Liškevičienės, stebėti, kurios knygos skaitomiausios, ne mažiau įdomu, nei jas profesionaliai vertinti. Skaitytojų pasirinkimai tampa veidrodžiu, atspindinčiu visuomenės poreikius.

Meilė knygoms – ilgalaikis procesas

Vaiko meilė skaitymui neatsiranda per naktį. Ji auga iš bendrų skaitymo akimirkų su šeima, estetiškos patirties ir galimybės atpažinti save knygos puslapiuose. Knygoms nereikia konkuruoti su kitomis medijomis – joms svarbu pasiūlyti gilų, gyvą ir prasmingą santykį su savimi ir pasauliu.

Akcija Metų knygos rinkimai yra nacionalinio Skaitymo skatinimo 2025–2027 m. veiksmų plano dalis. Akciją Metų knygos rinkimai organizuoja Lietuvos nacionalinė Martyno Mažvydo biblioteka, Lietuvos Respublikos kultūros ministerija ir Lietuvos Respublikos švietimo, mokslo ir sporto ministerija.

Akcijos rėmėjas – Vilniaus miesto savivaldybė. Informacinis partneris – Lietuvos nacionalinis radijas ir televizija. Akcijos partneris – Lietuvos leidėjų asociacija.